

REFERENCES:

1. Official Internet-representative office of the National Bank of Ukraine [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/index>
2. Law of Ukraine "About banks and banking activity" with amendments and additions [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.
3. Law of Ukraine "About first-priority measures as for prevention of negative consequences of the financial crisis and about alterations in some legislative acts in Ukraine" with amendments and additions [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/639-17>.
4. Law of Ukraine "About regulation of Ukrainian banks liquidity by the National Bank of Ukraine" [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0410-09/page>.
5. Law of Ukraine "About resumption of the solvency of the debtor or declaration of its bankruptcy" with amendments and additions [Electronic resource]. – Access mode : [zakon.rada.gov.ua/go/2343-12](http://zakon4.rada.gov.ua/go/2343-12).
6. Baranovskyi O.I. Bank safety: problem of measurement / O.I. Baranovskyi // Economic forecasting. – 2006. – № 1. – P. 7–32.
7. Financial safety of enterprises and banking institutions [Text]: monograph / edited by D. Sc. (Econ.), Prof. A. O. Yepifanov [A. O. Yepifanov, O. L. Plastun, V. S. Dombrovskiy et al]. – Sumy : SHEI "UABS NBU", 2009. – 295 p.
8. Dobryn S. V. Analysis of the financial safety factors influence on banks financial stability / S. V. Dobryn, I. B. Ubilava // Herald of the economics of transport and industry. – 2010. – № 29. – P. 92–96.
9. Kliusko L.A. Provision of banks financial stability under the conditions of financial instability / L.A. Kliusko // Actual problems of economics. – 2011. – № 10 (100). – P. 97–105.
10. Kostohryz V. Aspects of antirecessionary management of banking activity in Ukraine / V. Kostohryz // Economic analysis. – 2010. – Issue. 7. – P. 156–158.
11. Mishchenko V. Institutional measures of government support of the bank sector during recession [Text] / V. Mishchenko, S. Shulga // Herald of the National Bank of Ukraine. – 2009. – № 8. – P. 12–21.

УДК 005.934:336(477)

Сергієнко Л.К.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Одеського інституту фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА – СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У статті надана характеристика сутності економічної безпеки, визначена стратегія здійснення та її реалізації. Проаналізована фінансова безпека та її складові. Розглянуто окремі індикатори стану фінансової безпеки. Виявлено можливі загрози фінансової безпеки держави та визначено основні напрями її зміцнення.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектора, боргова безпека, бюджетна безпека, індикатори фінансової безпеки.

Сергиенко Л.К. ФИНАНСОВАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ – СОСТАВЛЯЮЩАЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

В статье дана характеристика сущности экономической безопасности, определена стратегия осуществления и её реализации. Проанализированы финансовая безопасность и её составляющие. Рассмотрены отдельные индикаторы состояния финансовой безопасности страны. Установлены возможные угрозы финансовой безопасности государства и определены основные направления её укрепления.

Ключевые слова: экономическая безопасность, финансовая безопасность, банковская безопасность, безопасность небанковского финансового сектора, долговая безопасность, бюджетная безопасность, индикаторы финансовой безопасности.

Serhiyenko L.K. FINANCIAL SECURITY – COMPONENT OF ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

The characteristic of the essence of economic security is given in the article, implementation strategy and its realization is defined. Financial security and its components are analyzed. Some indicators of the financial security are reviewed. Possible threats of financial security are found and the basic directions of strengthening it are defined.

Keywords: economic security, financial security, banking security, security of non-banking financial sector, debt security, budget security, indicators of financial security.

Постановка проблеми. Після проголошення державної незалежності України значно зросла економічна небезпека за багатьма параметрами розвитку національної економіки, що вимагає ґрунтованого комплексного вивчення механізму забезпечення економічної безпеки країни та її складової – фінансової безпеки. Можна сказати, що саме фінансова безпека є кардинально значущою складовою фінансової політики держави. Тому створення системи фінансової безпеки держави на усіх рівнях дасть можливість стабілізувати стан національної економіки, захистити фінансову сферу країни, забезпечити стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та ефективно взаємодіяти з міжнародними економічними та фінансовими структурами.

Аналіз останніх публікацій. Основні аспекти визначення сутності поняття економічної безпеки, її складових, індикаторів, а також системи критеріїв і параметрів досліджено у наукових працях вітчизняних науковців: О.І. Барановського [1], яким надано визначення поняття «фінансової безпеки, як ступеню захищеності фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин»; Б.В. Губського [2], який визначає, що «під фінансовою безпекою слід розуміти стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової системи, який характеризується спроможністю держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи, її структурну збалансованість, стійкість до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів».

вів». В. Шлемко [3], І. Бінько [3], В. Мунтіян [4], Г. Пастернак-Таранушенко [5] досліджують сутність поняття економічної безпеки України і напрями її забезпечення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблеми фінансової безпеки як складової економічної безпеки держави є об'єктом дослідження численних вітчизняних та зарубіжних науковців. Але, незважаючи на велику кількість наукових робіт, є доцільним з'ясувати та обґрунтувати питання сутності фінансової безпеки, характеристики окремих індикаторів та їх впливу на фінансову безпеку України.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження сутності фінансової безпеки як складової економічної безпеки держави та формування пропозицій щодо напрямів зміцнення економічної безпеки України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах загострення проблем внутрішнього, політичного, демографічного та соціально-економічного змісту в Україні надзвичайно актуальним є забезпечення економічної безпеки держави, яка є одним із найважливіших національних пріоритетів. У сучасних умовах економічна безпека є такою, що визначає національну безпеку в цілому.

Економічна безпека країни охоплює основні сфери життєдіяльності, розвитку людини, суспільства та держави. Механізм забезпечення економічної безпеки країни – це сукупність інституційних та організаційних структур і комплекс використуваних ними форм і методів, за допомогою яких у певній послідовності послаблюється, а відтак усуваються внутрішні та зовнішні загрози існуванню країни в економічній сфері.

Стратегія економічної безпеки країни – це чітке обґрунтування основної мети і довготермінова політика та план дій держави щодо усунення загроз існуванню і розвитку народного господарства країни. Це означає, що комплекс дій української держави у цій сфері повинен бути спрямований на усунення найважливіших загроз такій економічній системі, яка спрямована на задоволення потреб та інтересів тих верств населення, які створюють основну масу матеріальних і духовних благ [6].

Належний рівень економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, примусити працювати механізм управління економічною ситуацією, створити ефективні механізми соціального захисту населення.

Економічна політика – це діяльність органів законодавчої влади і управління, яка визначає цілі та завдання, пріоритети, методи і засоби їх досягнення в національній економіці. Суть економічної політики полягає в тому, що держава через законодавчі акти визначає свою позицію щодо процесів, які відбуваються в економіці, окреслює конкретні цілі, з'ясовує пріоритетність і поступовість їх досягнення, регламентує основоположні національні інтереси країни у зовнішньоекономічних відносинах, що є визначальною базою для застосування економічних і правових важелів [7].

Зокрема, до основних принципів забезпечення економічної безпеки України відносять:

- дотримання законності на усіх етапах забезпечення економічної безпеки;
- баланс економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;

- взаємну відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки;

- своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;

- надання пріоритету мирним заходам у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;

- інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

До об'єктів економічної безпеки відносять не тільки державу, її економічну систему, а і суспільство та особистість. Суб'єктами економічної безпеки України є центральні державні органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації різних форм власності.

Забезпеченням економічної безпеки національної економіки має перейматися комплексна система, яка має досить велику кількість напрямів. Для національної економіки України розрізняють такі складові: макроекономічна, фінансова, зовнішньоекономічна, інвестиційна, науково-технологічна, енергетична, виробнича, демографічна, соціальна, продовольча безпека.

Фінансова безпека – це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

У рамках цього дослідження надамо більш детальну характеристику складовим фінансової безпеки. В Україні розроблена Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері за доручення Міжвідомчої комісії з питань фінансової безпеки при Раді Національної безпеки і оборони України, координатором даного проекту було ЗАТ «Українське агентство фінансового розвитку», схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 569-р від 15.02.2012 р.

Фінансова безпека, у свою чергу, містить такі складові:

- банківська безпека – це рівень фінансової стійкості банківських установ країни, що дає змогу забезпечити ефективність функціонування банківської системи країни та захист від зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов її функціонування;

- безпека небанківського фінансового сектора – це рівень розвитку фондового та страхового ринків, що дає змогу повною мірою задовольняти потреби суспільства в зазначених фінансових інструментах та послугах;

- боргова безпека – відповідний рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для задоволення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі;

- бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів, що надає можливість органам державної влади максимально ефективно виконувати покладені на них функції;

- валютна безпека – це стан курсоутворення, який характеризується високою довірою суспільства до

національної грошової одиниці, її стійкістю, створює оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення в країну іноземних інвестицій, інтеграції України до світової економічної системи, а також максимально захищає від потрясінь на міжнародних валютних ринках;

- грошово-кредитна безпека – це стан грошово-кредитної системи, що забезпечує усіх суб'єктів національної економіки якісними та доступними кредитними ресурсами в обсягах та на умовах, сприятливих для досягнення економічного зростання національної економіки [7].

Згідно із Концепцією забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, надано визначення поняття «фінансової безпеки» як складової економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз). Основними критеріями фінансової безпеки є достатність фінансових ресурсів, їхнє збалансованість та ліквідність, які уможливають нормальне існування та розвиток зазначених суб'єктів економічного життя [8].

Елементами фінансової безпеки України є:

1. Ефективність фінансової системи, тобто її здатність забезпечувати досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку держави.

2. Незалежність фінансової системи, тобто здатність держави самостійно визначати цілі, механізми та шляхи її функціонування.

3. Конкурентоспроможність фінансової системи, тобто її здатність повноцінно виконувати свої завдання та функції в умовах існування та впливу фінансових систем інших країн та світових фінансових агентів [9, с. 91].

Для оцінки фінансової безпеки України використовуються Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [7] як однієї із основних складових національної безпеки держави і визначають перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їхні порогові значення, а також алгоритм розрахунку інтегрального індексу економічної безпеки. Крім того, наведені вагові коефіцієнти для розрахунку субіндексів економічної безпеки та інтегрального показника економічної безпеки.

Наведемо окремі індикатори фінансової безпеки для оцінки сучасного стану фінансової безпеки України (табл. 1).

У зв'язку з вищенаведеними особливостями фінансової безпеки країни можна визначити її загрози, які поділяються на зовнішні та внутрішні. Так, зовнішніми загрозами національній безпеці у фінансовій сфері є:

- обмеженість доступу до міжнародних фінансових ринків;
- значна залежність від експортно-імпоротної діяльності;
- погіршення стану зовнішньої торгівлі, зростання дефіциту платіжного балансу;
- значна залежність від зовнішніх кредиторів;
- вплив світових фінансових криз на фінансову систему держави.

До внутрішніх загроз національній безпеці у фінансовій сфері належать:

- нестабільність і недосконалість правового регулювання у фінансовій сфері;
- нерівномірний розподіл податкового навантаження на суб'єктів господарювання, що зумовлює ухилення від сплати податків;

- низький рівень бюджетної дисципліни і незбалансованість бюджетної системи;
- збільшення обсягу державного боргу;
- недостатній рівень золотовалютних резервів;
- високий рівень доларизації економіки;
- істотні коливання обмінного курсу національної валюти;
- слабкий розвиток фондового ринку;
- недостатній рівень капіталізації фінансової системи;
- вплив капіталу за кордон внаслідок погіршення інвестиційного клімату;
- тонізація економіки тощо [10].

Загрози ускладнюють саморегуляцію економіки та реалізацію фінансових інтересів, спричиняють вихід фінансових індикаторів за межі їхніх порогових значень. Завданнями держави є виявлення загроз, вимірювання рівня їх небезпеки, реалізація адекватних заходів щодо запобігання й усунення загроз, а також негативних наслідків їхнього впливу.

До загроз фінансової безпеки України у бюджетній сфері та сферах державного регулювання фінансових ринків можна віднести:

1. Розбалансування бюджету внаслідок розриву між законодавчо встановленими державними зобов'язаннями й обсягом наявних фінансових ресурсів, що спричиняє загрозу усім елементам фінансової безпеки України. Наслідком такого розбалансування є бюджетні суперечності та створення соціальної напруги у суспільстві.

2. Відсутність достовірного прогнозування макроекономічних показників, на основі яких розраховується бюджет.

3. Незавершеність та частковість реформи міжбюджетних відносин заважає повноцінному ефективному функціонуванню бюджетної системи України, призводить до суперечок бюджетів різних рівнів.

4. Загроза неадекватної структури державного боргу України та неважкої політики в галузі державних запозичень у цілому має тенденцію до зниження, але її не можна ігнорувати.

5. Подальше розв'язання проблеми боргової залежності та фінансової безпеки України залежатиме від того, наскільки виваженими й обґрунтованими будуть дії у сфері державного запозичення та управління державним боргом. Оскільки можливості зменшення боргового навантаження на економіку України через реструктуризацію не безмежні, державна політика поступово має переходити від переформлення платежів до стратегічного управління державним боргом.

6. Реальною і гострою є загроза, що виражається у складності податкової системи України, надмірному податковому тиску, недосконалості механізмів стягнення податків [8].

Вагомим внеском зміцнення фінансової безпеки України є створення Президентом України Петром Порошенко Ради з фінансової стабільності (указ № 170/2015), метою якої є виявлення та мінімізації ризиків, що загрожують стабільності банківської та фінансової системи держави. До напрямів, що забезпечують фінансову безпеку країни, належать:

- Бюджетна безпека як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу. З економічного погляду, бюджетна безпека виражає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та одер-

Таблиця 1

Окремі індикатори стану фінансової безпеки України згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки [7]

№ п/п	Найменування індикатора, одиниця виміру	Порядок розрахунку індикатора	Оптимальне значення	Критичне значення
1. Банківська безпека				
1.1	Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, відсотків	прострочена заборгованість за кредитами, млн гривень / кредити надані, млн гривень x 100	2	7
1.2	Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, відсотків	кредити, надані резидентам, млн гривень / депозити, залучені депозитними корпораціями від резидентів, млн гривень x 100	90	50
1.3	Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, відсотків	обсяг активів п'яти найбільших банків за розмірами активів, млн. гривень / активи банків, усього, млн гривень	30	60
2. Безпека небанківського фінансового ринку				
2.1	Рівень проникнення страхування (страхові премії до ВВП), відсотків	валові страхові премії, млн гривень / ВВП, млн гривень x 100	8	1
2.2	Рівень капіталізації лістингових компаній, відсотків ВВП	-	70	15
2.3	Частка надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній у загальному обсязі надходжень страхових премій (крім страхування життя), відсотків	обсяг надходжень страхових премій трьох найбільших страхових компаній (окрім страхування життя), млн гривень / загальний обсяг надходжень страхових премій, млн гривень	10	30
3. Боргова безпека				
3.1	Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, відсотків	обсяг державного та гарантованого боргу, млн гривень / ВВП, млн гривень x 100	20	60
3.2	Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, відсотків	обсяг валового зовнішнього боргу, млн доларів США x середній курс гривні до долара США / ВВП, млн гривень x 100	40	70
3.3	Відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, відсотків	обсяг офіційних резервних активів, млн. доларів США / обсяг валового зовнішнього боргу, млн доларів США x 100	50	20
4. Бюджетна безпека				
4.1	Відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, відсотків	дефіцит державного бюджету, млн гривень / ВВП, млн гривень x 100	3	10
4.2	Дефіцит/профіцит бюджетних та позабюджетних фондів сектору загальнодержавного управління, відсотків до ВВП	(дефіцит сектора загальнодержавного управління, млн гривень – дефіцит зведеного бюджету, млн гривень) / ВВП x 100	0	5
4.3	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відсотків	доходи зведеного бюджету, млн гривень / ВВП, млн гривень x 100	28	37
5. Валютна безпека				
5.1	Індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, середній за період	офіційний курс національної грошової одиниці до долара США у поточному періоді, середній за період / офіційний курс національної грошової одиниці до долара США у відповідному періоді попереднього року, середній за період	104	130
5.2	Різниця між форвардним і офіційним курсом гривні, гривень	офіційний курс національної грошової одиниці до долара США, станом на кінець періоду – форвардний курс національної грошової одиниці до долара США, станом на кінець періоду	0,3	2,5
5.3	Частка кредитів в іноземній валюті в загальному обсязі наданих кредитів, відсотків	кредити, надані резидентам у іноземній валюті, млн гривень / кредити, надані резидентам, млн гривень x 100	20	50
6. Грошово-кредитна безпека				
6.1	Питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси (М0/М3), відсотків	готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (М0), млн гривень / грошовий агрегат М3 (грошова маса), млн гривень x 100	20	35
6.2	Частка споживчих кредитів, наданих домогосподарствам, у загальній структурі кредитів, наданих резидентам	споживчі кредити, надані домогосподарствам / кредити, надані резидентам x 100	5	1
6.3	Загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни, млрд доларів США	-	1,0	15

Джерело: складено автором за даними [7]

жувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних і суспільних інтересів. Отже, забезпечення бюджетної безпеки держави є одним із ключових завдань під час реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів.

- Ефективність валютно-курсової політики, яка, впливаючи на економічну систему держави загалом, виступає одним із комплексних її індикаторів. Це зумовлено впливом курсу національної грошової одиниці на фактори, які становлять виклики і загрози стабільності фінансово-кредитної сфери, зокрема на рівень цін та темпи інфляції, обсяг валютних резервів, динаміку експортноімпортних операцій і рух капіталу, а відповідно – і сальдо платіжного балансу тощо.

- Фінансова безпека страхового ринку сприяє створенню ефективної системи захисту населення, суб'єктів господарювання та держави. Страховий ринок також є важливим джерелом довгострокових інвестицій, які можуть бути спрямовані в економіку країни. Підвищення рівня фінансової безпеки страхового ринку сприяє акумулюванню необхідних коштів та розвитку економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Фінансова безпека є складовою економічної безпеки і визначає ефективність функціонування бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютно-курсової, банківської, боргової політики України. Основними державними інститутами, які визначають основні напрями та забезпечують ефективне проведення фінансової політики, виступають Міністерство фінансів України, Державна фіскальна служба України та Національний банк України, тому реформування основних напрямків діяльності та розробки нового механізму роботи даних структур є пріоритетним завданням Уряду щодо зміцнення основних індикаторів фінансової безпеки.

Таким чином, для забезпечення стабільної фінансової безпеки держави необхідне вирішення її правових, політичних, економічних та соціальних проблем, що передбачає проведення комплексних реформ в усіх без виключення галузях, що відкриває перспективи подальших досліджень цього питання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) [Текст] / О.І. Барановський. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2004. – 759 с.
2. Губський Б.В. Економічна безпека держави: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б.В. Губський. – К. : ДП «Украрфбудінформ», 2001. – 121 с.
3. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення : монографія / В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К. : НІСД, 1997. – 144 с.
4. Мунтіян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтіян. – К. : КВІЦ, 1999. – 462 с.
5. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави : підручник для осіб, що навчаються за фахом «Службовець державного управління» / Г.А. Пастернак-Таранушенко. – К. : ІДУС при Кабміні України, 1994. – 140 с.
6. Концепція економічної безпеки України // Інститут економічного прогнозування, кер. проекту В.М. Геєць. – К. : Логос, 1999. – 56 с.
7. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України від 29 жовтня 2013 року № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://cct.com.ua>.
8. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufs.com.ua>.
9. Лазарева А.П. Фінансова безпека країни: загрози та основні напрями зміцнення / А.П. Лазарева // Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки. – Вип. 27. – С. 88-94.
10. Фінанси інституційних секторів економіки України / за ред. Т.І. Єфименко, М.М. Єрмошенка. – К. : ДННУ «Акад. фін. Управління», 2014. – 584 с.